

Balogh Béla

Hosszúpályi

Dr. Geréb Pál (1912–1991) teológiai professzor emlékezete

Geréb Pál, Nagyborosnyó doktori címet viselő lelkipásztora akkor fogadta el egyházunk meghívását Kolozsvárra, amikor hatalmi intézkedéssel szüntették meg a féltve szeretett fakultás önálló életét. Az érintett idők egyik koronatanúja Nagy László – akkoriban III. éves teológiai hallgató, későbbi főkönyvtáros, lapszerkesztő és főiskolai tanár – egy 1996-ban közölt írásában így szalazta ki a történesek ide kötődő fonalát: „Tavaszy Sándor örökében a református rendszeres theologia tanára lett [ti. Geréb Pál]”. A professzor születésének 100. jubileumán indokoltnak látjuk Nagy László értékítéletének felelevenítését.

Azok előtt, akik ismerik Geréb Pál életrajzát, nyilvánvaló, hogy – a szülői otthonban eltöltött évek után – a nagyenyedi kollégium, a Kolozsvári Teológiai Fakultás és az ugyancsak kolozsvári segédlelkészi szolgálat évei lettek neveltetésének és formáltatásának eszközei. Mindezekhez pedig kellő mennyiségben gyűjtött külföldi adalékot és építőanyagot a svájci tanulmányútja idején, amikor is a 20. századi református teológiai tudomány fejedelmeit hallgathatta.¹

E megemlékezés írójának nemzedéke a nyugdíjba vonulást megelőző években látogathatta Geréb professzor előadásait és szemináriumait, de így is elmondható róla, hogy olyan elemi sugárzással beszélt az általa megismert szellemóriásokról, mintha

¹ Életútja posztumusz megjelenésű munkája, *Barth Károly Dogmatikája. Az Egyházi Dogmatika összefoglaló ismertetése* (Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2006) borítóján olvasható. Született Apanagyfaluban (Szolnok-Doboka megye), 1912. augusztus 8-án. Apja Geréb András ref. lelkipásztor, anyja Czirják Emília okleveles óvónő. 1937-ben házasodott meg. Felesége Papp Erzsébet tanítónő. Három gyermekük született: Péter, Zsolt és Márta. 1939-ben kezdte meg az önálló lelkészi munkát Háromszék megyében, Nagyborosnyón. Gyermekei értelmiségi pályát választottak. Péter matematika-fizika tanár lett, ma már nyugdíjas és egyházkerületi főgondnoki tisztséget viselt. Márta szintén a tanári pályát választotta, Zsolt pedig teológiát tanult és újszövetségi szaktudósként lelkipásztor nemzedékeket nevelt. Geréb Pál számos tanulmányával gyarapította a rendszeres teológiai és az ökumené szakirodalmát. Kolozsvárt hunyt el 1991. április 21-én.

Már itt a bevezetőben meg kell jegyeznünk, hogy a teológiai tanári „aranycsapat” leváltására kiválasztott fiatal nemzedéknek tudós rangot szerzett lelkipásztor-tagja az 1930-as évek második felében négy éven át volt kolozsvár-alsóvárosi segédlelkész, éppen akkor, amikor a principálisát, Vásárhelyi Jánost püspökké, Kádár Géza lelkipásztort pedig missziói előadóvá választották meg. 1938-ban vallástanári vizsgát tett. 1940-ben lefordította és kiadta Emil Brunner prédikációgyűjteményét (*Saat und Frucht*), voltaképpen Jézus példázatainak közérthető magyarázatát (Brunner Emil: *Jézus példázatai*. (10 egyházi beszéd Jézus példázatairól.) Fordította Geréb Pál. Az Ifjú Erdély kiadása, Kolozsvár 1939.). Prédikációi sorra jelentek meg Kádár Géza kiadásában. 1944-ben doktori címet szerzett Debrecenben a Tisza István Tudományegyetemen, 1947-ben pedig teológiai magántanári státust. Részt vett a Romániában használatos istentiszteleti rendtartás, a „Vásárhelyi János-féle Ágenda” szövegének revideálásában. Emiatt (is) egyaránt méltánytalannak véljük a tudós professzor Geréb Pál nevének kimaradását a Dávid Gyula szerkesztette *Romániai Magyar Irodalmi Lexikonból* (II. kötet, lezárva 1983-ban; G–K kezdőbetűk), valamint a Ladányi Sándor által szerkesztett ún. „Zoványi-féle” *Magyarországi Protestáns Egyháztörténeti Lexikonból* (Budapest 31977; ez utóbbiban megjelenik a neve a *Theológiai tanár* címszó alatt, a kolozsvári Teológiai Intézettel kapcsolatosan. Így egyelőre csak remélni tudjuk, hogy a protestáns névgyűjtő egy újabb kiadásába majd felvéteik Geréb Pál is, „post mortem” olyan nevekkkel együtt, akiket jelenleg szintén hiába keresnénk, mint pl. Baja Mihály, Erdő János, Járosi Andor, Kós Károly, Pilder Mária, Sulyok István, Tompa Artúr, hogy csak egy párat említsünk meg közülük.)

csak az előző évben ült volna hallgatóik sorában. A velük való kapcsolat újra és újra erőforrásnak bizonyult, még a holt betűk közvetítésével is. Innen eredt tartása, amelyre felnézhattünk, mi, a pártállamban született ifjak a minden eszközzel támogatott állami ideológiával szemben. Igen, mert Geréb Pál Ceaușescu pártfőtitkár korában sem változtatott az ő Sztálin-korszakbeli egyenes beszédén. Közlebről arra gondoljunk, amit Csiba Kálmán örökített meg:

„Kérem, uraim – mondta [Geréb Pál] –, a hit és vallás kérdése nem olyan egyszerű dolog. Bejön egy aktivista, aki elolvasott két brosúrát és már azt hiszi, hogy mindennel tisztában van! Mit tud ő minderről?”²

Az Isten nélkül berendezkedni akaró társadalom idegen volt számára, s ezt nemigen tudta palástolni: távolságtartása mindenképpen elárulta. Közvetett, de szavahihető forrásból tudjuk, hogy az 1956-os magyarországi eseményeket követően Nagy András és Geréb Pál professzorokkal szemben is kirakatper készült: a titkosrendőrség terhelő nyilatkozatokat csikart ki bebörtönzött lelkipásztoroktól tanáraikkal kapcsolatosan. A hamis vallomásokat egy szilárd jellemű cellatárs vonatta vissza – jó eredménnyel.³ (De a hatalom ellenérzése még így sem változott meg: Nagy Andrásnak hatvanéves kora előtt kellett nyugdíjba vonulnia, Geréb Pál pedig – a 31 évig tartó tanári működése alatt – egyetlen ciklusra sem kaphatott megbízást a rektori teendők végzésére.⁴) Viszont az egyházi társadalomban, ahol tehetett valamit a tudomány gyarapításáért, a rendért, ott kivette részét a munkából. Erről életműve és a gyűlekezetekben végzett szolgálata tanúskodik.

Életműve

A roppant termékeny egyházi tanító, Barth Károly fő művét, a 13 kötetre kerekedett *Kirchliche Dogmatik*ot nem egyszerűen „ceruzával a kezében” olvasta végig, hanem magyar nyelvre lefordítva jegyzetelte ki! (Aki ismeri a szerző áradó fogalmazókészségét, páratlan teológiai látását, az ezekből eredő utánozhatatlan fogalom-összevonásokat –, könnyen megbecsüli, milyen fordítói teljesítménnyel állunk szemben.) Geréb Pál kitartására jellemző, hogy ezt a munkát akkor sem szakította félbe, amikor semmi reménye nem lehetett a kézirat kiadására. Most, hogy immár kezünkben tarthatjuk az Erdélyi Református Egyházkerület gondoskodásából megjelent 686 oldalas kötetet, méltán beszélünk legen-

² Csiba Kálmán: *Fény a rácsokon. Börtönévek vallomása*. Kiadja az Erdélyi Református Egyházkerület. Kolozsvár 1993.

³ A közzétételről Fülöp G. Dénes marosvásárhelyi lelkipásztor múltidézőjéből értesülhetünk: Cellatársak voltunk. Wurmbrand Richard emlékére. In: *Új Kezdet* II. évf. (2001), 5. szám, 13.

⁴ A valós veszély Buzogány Dezső legújabb kutatásában, „forrásfeltárásiában” nyer bizonyítékot. Ld. Buzogány Dezső: A Román Állambiztonsági Szolgálat jövőképe. Avagy ember tervez, Isten végez. In: *Református Szemle* 2012, 431–439.

dás szorgalomról.⁵ A tanulmányozók pedig rácsodálkozhatnak: a szakteknitely nem halványította el Geréb Pál egyéni arcát. Örvendhetünk, hogy amikor – már nyugdíjasként – felkérészt kapott, hogy Barth Erdélyben tett látogatásának 50. évfordulójára e neves személyiség Teológián tartott előadásáról cikkezzen, személyes vallomással zárja visszateknítését:

„A vele kapcsolatos nagy élményem azonban csak évtizedek múlva következett, a szinte 10000 oldalas Dogmatika 13 kötetének fordítása alkalmával. Ehhez hasonló teológiai élmény még csak a Kálvin műveinek a végigolvasása. [...] Nekem nagyon tetszett Barthnál az, ami különben Kálvinnál is megvan, hogy ő nem kíván szolgálai követőket, hanem olyanokat, akik vele együtt járnak a Szentírás iskolájába, és őt is megméri a Szentírásban hangzó Ige mértékével.”⁶

A tanszéken elvárt munka mellett, ahol csak lehetett, bekapcsolódott a gyülekezetek életébe is. Nagyra becsülte a munkás lelkipásztorokat, szolgálatukban segítette is őket. Így nem csupán a magas megtisztelést jelentő igazgatótanácsai tagságot vállalta és viselte – a tanácskozások hitvallásos jellegét biztosítandó –, hanem a presbiterséget is az Írisz-telepi Egyházközségben, amelyet Bíró Mózes lelkipásztor-orvos alapított. Annak idején nem tudtuk megítélni e hozzájárulás jelentőségét, azonban következtetnünk bátran és jó meggyőződéssel szabad arra nézve, hogy a gyülekezetek Urának tetsző munkát végzett.

Ezeknek alátámasztására csupán egyetlen mozzanatot elvenítenék fel, mint aki a többi teológiai hallgatóval „kicsi léptékben” ugyan, de meggyőződhetünk Geréb Pál rend- és hagyományszeretetéről. Az 1976-ban beiratkozott „gólyák” megkaptuk lecke-könyveinket a tiszta fehér lapokkal, amelyek majd tanulmányaink tükrei lesznek. Elérkezett az első kollokválások ideje. Tanácstalanok voltunk, milyen sorrendbe vezessük be a hallgatott tantárgyakat, a látogatott szemináriumokat. Részben a felsősöktől, részben a tisztviselő személyzettől kértünk és kaptunk eligazítást, és ki-ki a maga legszebb betűivel vezette be a diszciplínák megjelölését, és pedig a sugallt sorrendben. Amikor Geréb professzor kezébe vette a lecke-könyvet, mégsem méltányolta „művünket”:

– Ezt meg honnan vették a diák urak? Így összezavarni a tantárgyakat! Miért nem követték a régi gyakorlatot, amikor a professzorok életéveinek sorrendjében követték egymást a diszciplínák.

Hányféle sorrend borult fel azóta!

Igeszolgálatot szívesen vállalt, nem ritkán folyamatos jelleggel is. Ő folytatta Imre Lajos belmissziói bibliaóráinak megtartását, amely sok kolozsvári illusztris kortársnak jelentett lelki támpontot. A temetésén résztvevő gyülekezet pedig meglepődve hallhatta, hogy az előző héten még jelen volt egyházmegyéje közgyűlésén, az utolsó csütörtökön pedig még megtartotta a szokásos bibliaóráit.⁷

Széleskörű olvasottságával, nyelvismeretével, mindig kéznél levő etimológiai magyarázataival, a krétával feljegyzett szögletes betűivel Geréb Pál professzor az alaposság jelképeként maradt meg tanítványaiiban. Találón mutatott rá katedra-utódja, Juhász Tamás

⁵ Geréb Pál: *Barth Károly Dogmatikája. Az Egyházi Dogmatika összefoglaló ismertetése*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2006.

⁶ Geréb Pál: Barth Károly előadása Kolozsvárt. In: *Református Szemle* 1986, 360.

⁷ Vö. Cseh Zsolt: *Az Úr Istennek nagy tetteivel járok. Zsoltár 71,16–17. A Dr. Geréb Pál nyug. theol. tanár temetésén elhangzott ígebírdetés 1991. április 24-én*. Kézirat.

a Farkas utcai, templomi búcsúztatás rendjén, hogy munkássága sohasem volt öncélú.⁸ És ahogy munkássága nem volt önös, istenhite sem szolgált elbizakodottságra.

Emlékezetes marad, amint a II. Helvét Hitvallás fejezeteit adta elő, és a kegyelmi kiválasztásról beszélt a hallgatók közössége előtt,⁹ előadása befejeztével pedig feltette a kérdést:

– Megértették-e?

Az évfolyam egy emberként válaszolt.

– Megértettük!

És mint aki erre a válasza várt a fiatalok részéről, mosolyogva jegyezte meg:

– No akkor maguk boldog emberek, mert ezt én magam sem értem.

Nem lepődünk volna meg, ha Geréb Pál, miközben évtizedeken át az „asztalfiók számára” írt, ilyen alcímmel bővítette volna *Az Isten attribútumai* dogmatikum-anyagot: „Isten humoros mivolta.” Visszatérő bizonyágtétele volt ugyanis – a kurzus-anyagon kívül –, hogy a Teremtő hányféle úton-módon tudja megviccelni a maga teremtményét, az embert.

Időközben, ott, ahol már nincs idő, Geréb Pál immár „érti” mindazt, amit nem érthetett meg e földön a *finitum non capax infiniti* törvényének kérlelhetetlensége miatt. Cselekedje Isten, hogy emlékezte legyen továbbra is áldott.¹⁰

Életét és munkásságát akkor értékeljük helyes tárgyilagossággal, ha példaképeinek, Kecskeméthy István és Tavasz Sándor életművének egyenes folytatását szemléljük abban: előbbinek a *Biblia-fordítása*, utóbbinak a *Református keresztyén dogmatikája* mellett az Ige teológiáját megalapozó Barth Károly magyar nyelvű ismertetése a legméltóbb hálaáldozat a 20. századi erdélyi teológiatudomány magas oltárán.

Dr. Geréb Pál irodalmi munkássága

Önálló kötetek

A történet az ige mértéke alatt. Református keresztyén történet szemlélet. Jókai Nyomda RT., Sepsiszentgyörgy 1944.

Barth Károly Dogmatikája. Az Egyházi Dogmatika összefoglaló ismertetése. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2006.

Kéziratok: egyetemi jegyzetek, tanulmányok

A vallásos nevelés módszerének kérdése teológiai szempontból. Vallás tanári házi szakértekezlet. Készítette: Geréb Pál Kolozsvár-alsóvárosi segédlelkész. [Kolozsvár] 1938. 53 old.

A megbékéltetés szolgálata a közösség alapproblémája. Magántanári dolgozat. Kolozsvár 1947.

Református keresztyén dogmatika az 1950/51. isk. évben a III–IV. év részére. Egyetemi jegyzet. [Kolozsvár] 1950–1951. 129 old. Gépelt kézirat.

A kegyelemből hit által való megigazulás jelentősége. Kolozsvár 1958. 14 old. Gépelt kézirat.

⁸ Az 1944-ben megírt doktori értekezését parafrazálva így áll előtünk a méltató írás címe: *Geréb Pál az Ige mértéke alatt.*

⁹ Ezzel kapcsolatban Geréb Pál visszaütött mindenféle fatalizmust és determinizmust, a predestináció fogalma helyett pedig az *elekción* használta előszeretettel és következetesen.

¹⁰ A 2007. évben Debrecenben életre hívott Barth intézet sokat tesz azért, hogy a világviszonylatban is jól ismert Barth Károly fő teológiai műve magyar nyelvű „közvetítőjének”, Geréb Pálnak munkáját minél több országban bemutassák – Barth tanítása hatástörténetét kutatva. (Emlékeztetőül: a bázeli professzor „újreformátori” gondolatainak első erdélyi népszerűsítői Nagy Géza és Tavasz Sándor voltak annak idején.)

- A református Theologia tanítása Isten szeretetéről Kálvin és Barth művei alapján.* [Hely és év nélkül.] 15 old. Gépelt kézirat.
- Dogmatika. I. félév.* [Hely és év nélkül.] 166 old. Gépelt kézirat.
- Theológiai enciklopédia.* Egyetemi jegyzet. [Hely és év nélkül.] 56 old. Gépelt kézirat.
- A Heidelbergi Káté magyarázata.* Egyetemi jegyzet. [Hely és év nélkül.] 48 old. Gépelt kézirat.
- A jelenkori református theológiai irodalom fő gondolatai.* [Hely és év nélkül.] 18 old. Gépelt kézirat.

Fordítások

- Brunner Emil: *Jézus példázatai.* (10 egyházi beszéd Jézus példázatairól.) Fordította Geréb Pál. Az Ifjú Erdély kiadása, Kolozsvár 1939.
- Hans Helmut Esser: Az ember – Isten képe. A zsidó-keresztyén antropológia alaptétele. In: *RSZ* 1976, 188–197.
- Eberhard Busch: Az Úr megszabadít. In: *RSZ* 1977, 49–51.
- Eberhard Busch: Imádság. In: *RSZ* 1977, 51–52.

Tanulmányok, prédikációk, könyvismertetések és egyéb cikkek

1941

- Mivelhogy szerette az övét. Jn 13,1–5. A vigasztaló Lélek. Jn 14,15–24. Mivel búcsúzik Jézus a tanítványaitól? Jn 16,25–33. A megvetett szegeletkő. Mk 12,1–12. Krisztus jó: készen legyetek. Mk 13,24–37. [Prédikációvázlatok.] In: *Az Út* 1941, 35–39.

1948

- A házi istentiszteletről. In: *RSZ* 1948, 201–203.

1949

- Eschatologia és etika a Szentírásban. In: *RSZ* 1949, 70–73.
- Az egyház élete. In: *RSZ* 1949, 233–238.
- Nyilatkozata. In: *RSZ* 1949, 262–265.
- Referátum Krisztus poklokra való szállásának kérdéséhez. In: *RSZ* 1949, 431–433.
- Ti pedig kinek mondotok engem? In: *RSZ* 1949, 625–628.

1950

- A Főpásztor és a nyáj. In: *RSZ* 1950, 249–251.

1954

- A fogság előtti Jeruzsálem. In: *RSZ* 1954, 84–89.
- Az Egyház az Isten szőlőskertje. In: *RSZ* 1954, 56–58.

1956

- Hítvallásaink. In: *RSZ* 1956, 50–53.
- Vásárhelyi János theológiai munkássága. In: *RSZ* 1956, 188–196.
- A dogmatika segítsége az igehirdetésben. In: *RSZ* 1956, 246–252.
- Barth Károly jubileuma. In: *RSZ* 1956, 297–303.

1957

- Az Ige tekintélye a reformációban. In: *RSZ* 1957, 259–262.

1958

- A theológiai tisztázás, ellenőrzés és irányítás szolgálata a Református Szemlében. In: *RSZ* 1958, 217–223.
- Könyvismertetés. In: *RSZ* 1958, 302–306.

1959

- A kegyelmi kiválasztás. In: *RSZ* 1959, 261–265.

1960

Az úrvacsora. In: *RSZ* 1960, 143–151.

1962

A jelenkori református theologiai irodalom fő gondolatai. In: *RSZ* 1962, 291–301.

1963

Isten kegyelmi kiválasztása. In: *RSZ* 1963, 288–298.

1964

A Genézis 1–2. részének exegézise Barth Dogmatikájában. In: *RSZ* 1964, 7–17.

1966

Barth dogmatikai rendszere. In: *RSZ* 1966, 319–327.

1967

Luther kommentárja a Zsidókhöz írott levélhez. In: *RSZ* 1967, 301–309.

1969

Reformáció nagyhete és ünnepe. In: *RSZ* 1969, 165–173.

A hit aktív értelme. (Ökumenikus Konferencia Bukarestben.) In: *RSZ* 1969, 190–196.

1970

E. Széles Mária: Hóseás próféciája és üdvtörténeti jelentősége (1969, 200 l.). In: *RSZ* 1970, 435–437.

1971

Az egymásért való imádság és a közös imádság ügye. In: *RSZ* 1971, 3–8.

Az imádkozás theologiai kérdése. In: *RSZ* 1971, 249–258.

1972

A keresztség. In: *RSZ* 1972, 288–298.

1973

Az új parancsolat. In: *RSZ* 1973, 269–271.

1974

Megemlékezés Horváth István theologiai tanár temetése évfordulóján. In: *RSZ* 1974, 55–56.

1975

Kommunió és interkommunió. In: *RSZ* 1975, 190–197.

1976

Beszámoló az 1976. május 11–én, Bukarestben tartott interkonfesszionális theologiai konferenciáról. In: *RSZ* 1976, 267–268.

Uram, hallgass meg! In: *RSZ* 1976, 431–434.

1977

Eberhard Busch: Kari Barts Lebenslauf. In: *RSZ* 1977, 214–222.

Ecclesia semper reformari Debet! In: *RSZ* 1977, 327–333.

Isten országa már köztetek van. In: *RSZ* 1977, 458–460.

Dr. Joan Zăgorean: Morala creștina. In: *RSZ* 1977, 481–482.

1979

Emlékezés 1945. március 6–ra. In: *RSZ* 1979, 75–77.

Isten pénzügyei. In: *RSZ* 1979, 200–201.

Barth Dogmatikája az angyalokról. In: *RSZ* 1979, 377–385.

Jézus a tengeren jár. In: *RSZ* 1979, 428–130.

Wilhelm Niesel: Az evangélium és az egyházak. In: *RSZ* 1980, 310–311.

1980

Az egyház egysége. In: *RSZ* 1980, 347–353.

1982

A természeti theologia kérdésének fejlődése Barthnál. In: *RSZ* 1982, 364–373.

1986

Az úrvacsora. In: *RSZ* 1986, 191–193.

Az 1536-os Institutio tanítása a Szentháromság Istenéről és művéről. In: *RSZ* 1986, 248–254.

Barth Károly előadása Kolozsvárt. In: *RSZ* 1986, 351–360.

1988

Szívbeli hit és őszinte bizonyágtétel. In: *RSZ* 1988, 140–141.

Kecskeméthy István igehirdetése. In: *RSZ* 1988, 575–578.

Egy test vagyunk... In: *RSZ* 1989, 4–8.

1989

Az utolsó ítéletről. In: *RSZ* 1989, 168–169.

Tápláló Urunk. In: *RSZ* 1989, 204–205.

100 éve született Brunner Emil. In: *RSZ* 1989, 391–394.

1991

A kegyelemből hit által való megigazulás jelentősége. In: *RSZ* 1991, 392–399.

1993

A tekintély és a szabadság kérdése az egyházban. In: *RSZ* 1993, 165–174.

1995

A kegyelemből hit által való megigazulás jelentősége. In: *RSZ* 1995, 404–410.

1998

Barth Károly Egyházi dogmatika című művének összefoglaló ismertetése. In: *RSZ* 1998, 118–127.; 193–201.; 289–296.

2000

Barth Károly Egyházi dogmatika című művének összefoglaló ismertetése. In: *RSZ* 2000, 135–157.; 243–248.; 276.

2001

Barth Károly Egyházi dogmatika című művének összefoglaló ismertetése. In: *RSZ* 2001, 47–57.; 135–157.; 276–292.; 357–364.

**Összeállította:
Adorjáni Zoltán**